

Пролетары ўсіх краін, злучайцеся!

АРТЫКУЛ 122. Жанчыне ў СССР прадастаўляюцца роўныя права з мужчынай ва ўсіх галінах гаспадарчага, дзяржаўнага, культурнага і грамадска-палітычнага жыцця.

Магчымасць ажыццяўлення гэтых правоў жанчын забяспечваецца прадастаўленнем жанчыне роўнага з мужчынай права на працу, аплату працы, адпачынак, соціяльнае страхаванне і асвету, дзяржаўнай аховай інтарэсаў маці і дзіцяці, прадастаўленнем жанчыне пры цяжарнасці водпускаў з захаваннем утрымання, шырокай сеткай раздzielных дамоў, дзіцячых ясляў і садоў.

(З Канстытуцыі Саюза Савецкіх Соціялістычных Рэспублік)

РАБОТНІЦА І КАЛГАСНІЦА БЕЛАРУСІ

№ 24

ВЫДАННЕ ЦК КП(б)Б

СНЕЖАНЬ
1936 г.

Няхай жыве сталінская Канстытуцыя

Назаўсёды застанецца ў памяці працоўных дзень 25 лістапада, калі геній чалавечства, правадыр народаў тав. Сталін з трибуны Крэмлёўскага палаца зрабіў даклад аб новай Канстытуцыі Саюза ССР. Гэты дзень увайшоў у гісторыю Вялікай пролетарскай рэвалюцыі, у сучасную гісторыю барацьбы і перамог, як і дзень 5 снежня 1936 года, калі абраннікі народаў міністраў нацыянальнага Савецкага Саюза аднаголосна зацвердзілі новую сталінскую Канстытуцыю.

Да гэтага незабыўнага дня рыхтавалася ўся наша краіна. Уесь совецкі народ аблікоўваў праект новай Канстытуцыі, уносіў свае дадаткі і заўвагі.

У новай Канстытуцыі, як у люстры, адбылаеца несакрушальная і непераможная магутнасць совецкай дзяржавы. Усё тое, што намі заваявана, у выніку многіх год барацьбы і перамог, усё гэта запісаны ў Канстытуцыі—асноўным законе Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік, і ніякія сілы ў свеце не змогуць знішчыць гэтыя заваяванні працоўнага народа.

Які-б адтыкул Канстытуцыі не ўзяць, кожны з іх паасобку і ўсе разам гавораць аб вялікіх перамогах першай у свеце соцыялістычнай дзяржавы, заваяваўшай права на шчаслівае жыццё для сваіх народаў.

Зямля—гэта спрадвечная мара селяніна—прайшла ў яго вечнае і бясплатнае карыстанне. Усе фабрыкі, заводы, шахты, руднікі, лясы, палі, усе багацці нашай неабсяжнай радзімы перададзены ў вечнае карыстанне працоўнаму народу.

Права на працу. Што можа быць лепш гэтага права?

Мільёны беспрацоўных за рубяжом вазбаўлены нават магчымасці марыць аб працы. Тамтысячамі гінуць дзеци працоўных, бо іх беспрацоўныя бацькі не могуць пракарміць іх. А ў нас усе грамадзяне маюць права на працу, гэта значыць на атрыманне гарантаванай работы, з аплатай іх працы адзаведна з яе якасцю і колькасцю. І гэта права забяспечваеца соцыялістычнай арганізацый народнай гаспадаркі, няўхільным ростам вытворчых сіл совецкага грамадства, устараненнем магчымасці гаспадарчых крэзісаў і ліквідацыяй беспрацоўі.

А права на адпачынак, права на асвету, права на матэрыяльнае забеспячэнне у старасці!—Дзе, у якой яшчэ краіне ў свеце працоўныя карыстаюцца такімі правамі? Німа ні адной капиталістычнай краіны, якая-б нават падумала-б аб прадастаўленні такіх правоў працоўным, бо гэта не ўгодна і невыгадна буржуазіі, бо гэта не магчыма пры капіталізме. А ў нас, у краіне перамогшага соцыялізма, у Канстытуцыі запісаны толькі тыя права, якія ўгодны і выгадны працоўным.

Адтыкул 122 новай сталінскай Канстытуцыі назаўсёды запісаў тыя права для працоўных жанчын, якія заваяваны вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыяй. Жанчыне ў ССР прадастаўляюцца роўныя права з мужчынай ва ўсіх галінах гаспадарчага, дзяржаўнага, культурнага і грамадска-палітычнага жыцця. А дзяржаўная ахова інтерэсаў маці і дзіцяці, прадастаўленне жан-

чыне пры цяжарнасці водпускаў з захаваннем утрымання, шырокая сетка радзільных дамоў, дзіцячых ясляў і садоў забяспечвае жанчыне скарыстанне ўсіх гэтых правоў.

У капиталістычных краінах жанчына нават марыць не можа атакіх правах. Там жанчына работніца вымушана скрываць сваю цяжарнасць, бо яе звольняюць з працы, як толькі да ведающца, што яна засяжарыла. Заработка жанчын яшчэ менш мізернай заработка платы мужчын.

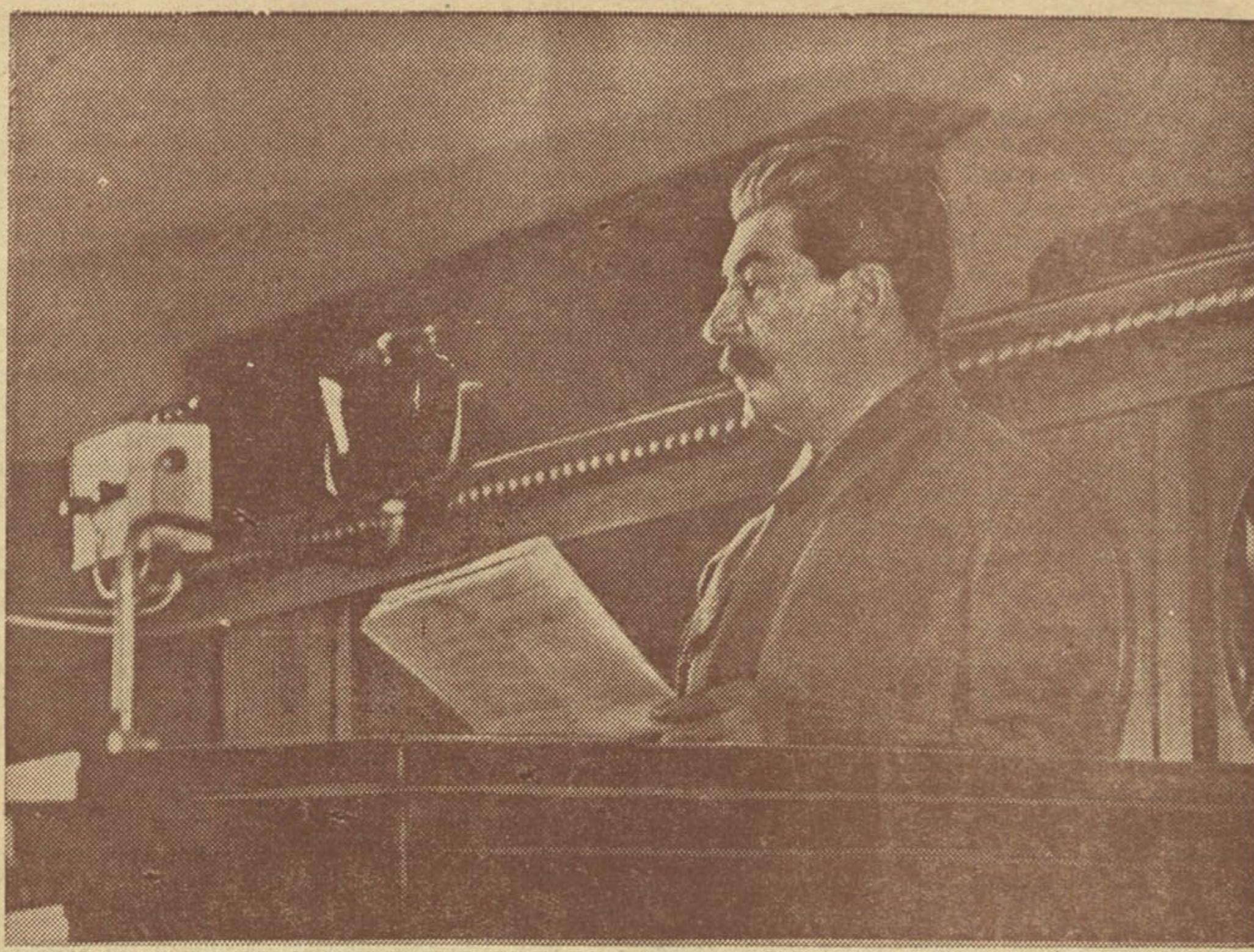
Старая царская Расія была турмой народаў. Разам з соцыяльной няроўнасцю працоўныя народы акраінных абласцей прыгнітала няроўнасць нацыянальная. А цяпер у новай сталінскай Канстытуцыі, у адтыкуле 133, назаўсёды запісаны: „роунапрауе грамадзян ССР, незалежна ад іх нацыянальнасці і расы, ва ўсіх галінах дзяржаўнага, культурнага і грамадска-палітычнага жыцця з'яўляеца непарушным законам“.

Беларусь у мінулым была калоніяй царызма, і беларускі народ меў толькі адзінае права—стагнаць пад панскім ботам. Толькі ў выніку вялікай Кастрычніцкай рэвалюцыі, пад кіраўніцтвам вялікай партыі Леніна—Сталіна, беларускі народ вызваліўся з пад панскага прыгнёту і атрымаў роўныя права ў сям'і народаў Совецкага Саюза. Новая Канстытуцыя зацвердзіла дзяржаўнасць Беларускай Совецкай Соцыялістычнай Рэспублікі. У выніку правільнага правядзення ленінска-сталінскай нацыянальнай палітыкі Беларусь з адсталай царской калоніі вырасла ў квітнеющую краіну з дзесяткамі вышэйших навучальных установ, сотнямі тэхнікумаў і тысячамі сярэдніх школ, дзе на роднай мове выхоўваюцца свае нацыянальныя кадры. Выраслі новыя заводы і фабрыкі—дзецішчы першай і другой пяцігодак. Выраслі новыя людзі—стаханаўцы фабрык, заводаў і калгасных палёў. Калгасная вёска жыве новым культурным заможным жыццём.

5 снежня 1936 г.—дзень зацверджання сталінскай Канстытуцыі—ператварыўся ў народнае свята ва ўсіх гарадах і вёсках Совецкай Беларусі. Тысячы людзей вышлі на вуліцы, каб прадэманстрація сваё адзінства з працоўнымі Совецкага Саюза, каб выразіць сваю радасць і ўдзячнасць тварцу новай Канстытуцыі вялікаму Сталіну за атрыманне акта на вечнае карыстанне шчасцем—за новую Канстытуцыю!

Кожны працоўны Беларусі з'яўляеца пільным вартавым заваёў Кастрычніка. Разам з славнымі пагранічнікамі ён пільна ахоўвае совецкія межы. Вораг не пройдзе праз нашы граніцы. На ахове заходніх граніц, стаіць уесь беларускі народ.

Наши жанчыны вучацца трапна страліць, каб у патрэбны момант біць ворага на той тэрыторыі, адкуль ён пасмее напасці на нас. Жанчына становіцца вараышылаўскім кавалерыстам, вывучае лётную справу, становіцца парашутысткай, каб у патрэбны момант абараніць сваю цудоўную бацькаўшчыну па першаму закліку сваёй радзімы, сваёй партыі, свайго любімага правадыра вялікага Сталіна.

Надзвычайны VIII Усесаюзны З'езд Советаў. На здымку: выступленне таварыша СТАЛІНА з дакладам Рэдакцыйнай Камісіі З'езда аб праекце канчатковага тэксту Канстытуцыі.

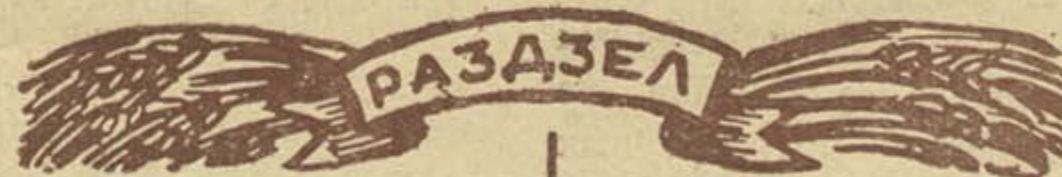
КАНСТЫТУЦЫЯ

(асноўны закон)

РУСКАЯ БIBLIOTEKA P.C.C.P.

М.В.

Саюза Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік

Грамадскі лад (устройства)

Артыкул 1. Саюз Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік ёсьць соцыялістичная дзяржава рабочых і сялян.

Артыкул 2. Палітычную аснову СССР складаюць Советы дэпутатаў працоўных, якія выраслі і ўзмацніліся ў выніку звяржэння ўлады памешчыкаў і капіталістаў і заваявання дыктатуры пролетарыата.

Артыкул 3. Уся ўлада ў СССР належыць працоўным горада і вёскі ў асобе Советаў дэпутатаў працоўных.

Артыкул 4. Эканамічную аснову СССР складаюць соцыялістичная сістэма гаспадаркі і соцыялістичная ўласнасць на прылады і сродкі вытворчасці, якія ўмацаваліся ў выніку ліквідацыі капіталістичнай сістэмы гаспадаркі, адмёны прыватнай

уласнасці на прылады і сродкі вытворчасці і зніш-
чэння эксплаатацыі чалавека чалавекам.

Артыкул 5. Соцялістичная ўласнасць у СССР
мае або форму дзяржаўнай уласнасці (усенародны
здабытак), або форму кааператыўна-калагасной
уласнасці (уласнасць паасобных калагасаў, улас-
насць кааператыўных аб'яднанняў).

Артыкул 6. Зямля, яе нетры, воды, лясы, заво-
ды, фабрыкі, шахты, руднікі, чыгуначны, водны
і паветраны транспарт, банкі, сродкі сувязі, арга-
нізаваныя дзяржавай буйныя сельскагаспадарчыя
прадпрыемствы (соўгасы, машыннатрактарныя
станцыі і т. п.), а таксама комуналныя прадпры-
емствы і асноўны жыллёвы фонд у гарадах і пра-
мысловых пунктах з'яўляюцца дзяржаўнай улас-
насцю, гэта значыць усенародным здабыткам.

Артыкул 7. Грамадскія прадпрыемствы ў ка-
лагасах і кааператыўных арганізацыях з іх жывым
і мёртвым інвентаром, прадукцыя, якая выраб-
ляеца калагасамі і кааператыўнымі арганізацыямі,
таксама як і іх грамадскія будынкі складаюць гра-
мадскую, соцялістичную ўласнасць калагасаў і
кааператыўных арганізацый.

Кожны калагасны двор апрача асноўнага пры-
быту ад грамадской калагасной гаспадаркі, мае
у асабістым карыстанні невялікі прысядзібны ўча-
стак зямлі і ў асабістай уласнасці падсобную гас-
падарку на прысядзібным участку, жылы дом,
прадукцыйную жывёлу, птушак і дробны сельска-
гаспадарчы інвентар—згодна статута сельскагас-
падарчай арцелі.

Артыкул 8. Зямля, якая займаецца калагасамі, за-
мацоўваеца за імі ў бясплатнае бестэрміновае
карыстанне, гэта значыць навечна.

Артыкул 9. Побач з соцялістичнай сістэмай
гаспадаркі, якая з'яўляеца пануючай формай гас-
падаркі ў СССР, дапускаеца законам дробная
прыватная гаспадарка аднаасобных сялян і сама-
тужнікаў, якая аснована на асабістай працы і вы-
ключает эксплаатацыю чужой працы.

Артыкул 10. Права асабістай уласнасці грама-
дзян на іх працоўныя прыбыткі і збераженні, на
жылы дом і падсобную хатнюю гаспадарку, на
прадметы хатнай гаспадаркі і ўжытку, на прад-
меты асабістага спажывання і выгоды, таксама
як права наследвання асабістай уласнасці грама-
дзян ахоўваеца законам.

Артыкул 11. Гаспадарчае жыццё СССР вызна-
чаеца і накіроўваеца дзяржаўным народна-
гаспадарчым планам у інтарэсах павелічэння гра-
мадскага багацця, няўхільнага ўздуму матэрыяль-
нага і культурнага ўзроўню працоўных, умацаван-
ня незалежнасці СССР і ўзмацнення яго абарона-
здольнасці.

Артыкул 12. Праца ў СССР з'яўляеца абавязкам
і справай гонару кожнага здольнага да працы
грамадзяніна па прынцыпу: «хто не працуе, той не
есць».

У СССР ажыццяўляеца прынцып соцялізма:
«ад кожнага па яго здольнасцях, кожнаму—па яго
працы».

РАЗДЕЛ

II

Дзяржаўны лад (устройства)

Артыкул 13. Саюз Совецкіх Соцялістичных
Рэспублік ёсьць саюзная дзяржава, утвораная на
основе дабравольнага аб'яднання роўнапраўных
Совецкіх Соцялістичных Рэспублік:

Расійскай Совецкай Федэратыўнай Со-
цялістичнай Рэспублікі,
Украінскай Совецкай Соцялістичнай
Рэспублікі,
Беларускай Совецкай Соцялістичнай
Рэспублікі,
Азербайджанскай Совецкай Соцялі-
стичнай Рэспублікі,
Грузінскай Совецкай Соцялістичнай
Рэспублікі,

Армянскай Совецкай Соцялістичнай
Рэспублікі,
Туркменскай Совецкай Соцялістичнай
Рэспублікі,
Узбекскай Совецкай Соцялістичнай
Рэспублікі,
Таджыкскай Совецкай Соцялістичнай
Рэспублікі,
Казахскай Совецкай Соцялістичнай
Рэспублікі,
Кіргізскай Совецкай Соцялістичнай
Рэспублікі.

Артыкул 14. Веданню Саюза Совецкіх Соцялі-
стичных Рэспублік у асобе яго вышэйших орга-

наў улады і органаў дзяржаўнага кіравання падлягаюць:

- а) прадстаўніцтва Саюза ў міжнародных зносінах, заключэнне і ратыфікацыя дагавораў з іншымі дзяржавамі;
- б) лытні вайны і міру;
- в) прыняцце ў склад СССР новых рэспублік;
- г) кантроль за выкананнем Канстытуцыі СССР і забяспечанне адпаведнасці Канстытуцый саюзных рэспублік з Канстытуцыяй СССР;
- д) зацверджанне змен граніц паміж саюзнымі рэспублікамі;
- е) зацверджанне ўтварэння новых краёў і абласцей, а таксама новых аўтаномных рэспублік у складзе саюзных рэспублік;
- ж) арганізацыя абароны СССР і кіраўніцтва ўсімі ўзброенымі сіламі СССР;
- з) замежны гандаль на аснове дзяржаўнай манаполіі;
- і) ахова дзяржаўнай бяспечнасці;
- к) устанаўленне народна-гаспадарчых планаў СССР;
- л) зацверджанне адзінага дзяржаўнага бюджету СССР, а таксама падаткаў і прыбыткаў, якія паступаюць на ўтварэнне бюджетаў саюзнага, рэспубліканскіх і мясцовых;
- м) кіраванне банкамі, прамысловымі і сельска-гаспадарчымі ўстановамі і прадпрыемствамі, а таксама гандлёвымі прадпрыемствамі—агульнасаюзнага значэння;
- н) кіраванне транспартам і сувяззю;
- о) кіраўніцтва грошовай і крэдытнай сістэмай;
- п) арганізацыя дзяржаўнага страхавання;
- р) заключэнне і прадастаўленне пазык;
- с) устанаўленне асноўных пачаткаў землекарыстання, а таксама карыстання нетрамі, лясамі і водамі;
- т) устанаўленне асноўных пачаткаў у галіне асветы і аховы здароўя;
- у) арганізацыя адзінай сістэмы народна-гаспадарчага ўчоту;
- ф) устанаўленне асноў законадаўства аб працы;
- х) законадаўства аб судабудаўніцтве і судавядзенні; крымінальны і грамадзянскі кодэксы;
- ц) законы аб саюзным грамадзянстве; законы аб правах грамадзян іншых краін;
- ч) выданне агульнасаюзных актаў аб амністый.

Артыкул 15. Суверэнітэт саюзных рэспублік аграñічаны толькі ў межах, паказаных у артыкуле 14 Канстытуцыі СССР. Па-за гэтымі межамі кожная Саюзная рэспубліка ажыццяўляе дзяржаўную ўладу самастойна. СССР ахоўвае суверэнныя права саюзных рэспублік.

Артыкул 16. Кожная Саюзная рэспубліка мае сваю Канстытуцыю, якая ўлічае асаблівасці рэспублікі і пабудавана ў поўнай адпаведнасці з Канстытуцыяй СССР.

Артыкул 17. За кожнай Саюзной рэспублікай захоўваецца права свабоднага выходу з СССР.

Артыкул 18. Тэрторыя саюзных рэспублік не можа быць зменена без іх згоды.

Артыкул 19. Законы СССР маюць аднолькавую сілу на тэрторыі ўсіх саюзных рэспублік.

Артыкул 20. У выпадку разыходжання закона Саюзной рэспублікі з законам агульнасаюзным, дзейнічае агульнасаюзны закон.

Артыкул 21. Для грамадзян СССР устанаўляецца адзінае саюзнае грамадзянства.

Кожны грамадзянін Саюзной рэспублікі з'яўляецца грамадзянінам СССР.

Артыкул 22. Расійская Совецкая Федэратаўная Соцыйлістычная Рэспубліка складаецца з краёў: Азова-Чорнаморскага, Далёка-Усходняга, Заходні-Сібірскага, Краснаярскага, Паўночна-Каўказскага; абласцей: Варонежскай, Усходні-Сібірской, Горкаўскай, Заходній, Іванаўскай, Калінінскай, Кіраўскай, Куйбышэўскай, Курскай, Ленінградскай, Маскоўскай, Омскай, Орэнбургскай, Саратовскай, Свердлоўскай, Паўночнай, Сталінградскай, Чэлябінскай, Яраслаўскай; аўтаномных совецкіх соцыйлістычных рэспублік: Татарскай, Башкірскай, Дагестанскай, Бурат-Мангольскай, Кабардзіна-Балкарскай, Калмыцкай, Карэльскай, Комі, Крымскай, Марыйскай, Мардоўскай, Немцаў Паваложжа, Паўночна-Осецінскай, Удмурцкай, Чечэна-Інгушскай, Чувашскай, Якуцкай; аўтаномных абласцей: Адыгейскай, Яўрэйскай, Карабаеўскай, Ойроцкай, Хакаскай, Чэркескай.

Артыкул 23. Украінская Совецкая Соцыйлістычная Рэспубліка складаецца з абласцей: Вінніцкай, Днепрапетроўскай, Данецкай, Кіеўскай, Одэскай, Харкаўскай, Чэрнігаўскай і Малдаўскай Аўтаномнай Совецкай Соцыйлістычнай Рэспублікі.

Артыкул 24. У Азербайджанскай Совецкай Соцыйлістычнай Рэспубліцы знаходзяцца (састаяць) Нахічэванская Аўтаномная Совецкая Соцыйлістычная Рэспубліка і Нагорна-Карабахская аўтаномная вобласць.

Артыкул 25. У Грузінскай Совецкай Соцыйлістычнай Рэспубліцы знаходзяцца (састаяць): Абхазская АССР, Аджарская АССР, Паўднёва-Осетінская аўтаномная вобласць.

Артыкул 26. У Узбекскай Совецкай Соцыйлістычнай Рэспубліцы знаходзіцца (састаіць) Каракалпакская АССР.

Артыкул 27. У Таджыкской Советской Социалистичной Республики знаходзіцца (састаіць) Горна-Бадахшанская аўтаномная вобласць.

Артыкул 28. Казахская Советская Социалистичная Республіка складаецца з абласцей: Акцюбінскай, Алма-Ацінскай, Усходне-Казахстанской, Заходне - Казахстанской, Карагандзінскай, Кустанай.

скай, Паўночна-Казахстанской, Паўднёва - Казахстанской.

Артыкул 29. Армянская ССР, Беларуская ССР, Туркменская ССР і Кіргізская ССР не маюць у сваім складзе аўтаномных рэспублік, таксама як краёў і абласцей.

III

Вышэйшыя органы дзяржаўной улады Саюза Советскіх Соціялістычных Рэспублік

Артыкул 30. Вышэйшым органам дзяржаўной улады СССР з'яўляецца Вярхоўны Совет СССР.

Артыкул 31. Вярхоўны Совет СССР ажыццяўляе ўсе права, прысвоенныя Саюзу Советскіх Соціялістычных Рэспублік згодна артыкула 14 Канстытуцыі, паколькі яны не ўваходзяць, па Канстытуцыі, у кампетэнцыю падправавадчых Вярхоўнаму Совету СССР органаў СССР: Прэзідыму Вярхоўнага Совета СССР, Совета Народных Камісараў СССР і Народных Камісарыятаў СССР.

Артыкул 32. Законадаўчая ўлада СССР ажыццяўляецца выключна Вярхоўным Советам СССР.

Артыкул 33. Вярхоўны Совет СССР складаецца з двух палат: Совета Саюза і Совета Нацыянальнасцей.

Артыкул 34. Совет Саюза абіраецца грамадзянамі СССР па выбарчых акругах па норме: адзін дэпутат на 300 тысяч насельніцтва.

Артыкул 35. Совет Нацыянальнасцей абіраецца грамадзянамі СССР па саюзных і аўтаномных рэспубліках, аўтаномных абласцях і нацыянальных акругах па норме: па 25 дэпутатаў ад кожнай саюзнай рэспублікі, па 11 дэпутатаў ад кожнай аўтаномнай рэспублікі, па 5 дэпутатаў ад кожнай аўтаномнай вобласці і па аднаму дэпутату ад кожнай нацыянальнай акругі.

Артыкул 36. Вярхоўны Совет СССР абіраецца тэрмінам на чатыры гады.

Артыкул 37. Абедзве палаты Вярхоўнага Совета СССР: Совет Саюза і Совет Нацыянальнасцей роўнапраўны.

Артыкул 38. Совету Саюза і Совету Нацыянальнасцей у аднолькавай меры належыць законадаўчая ініцыятыва.

Артыкул 39. Закон лічыцца зацверджаным, калі ён прыняты абодвумя палатамі Вярхоўнага Совета СССР простай большасцю кожнай.

Артыкул 40. Законы, прынятыя Вярхоўным Советам СССР, публікуюцца на мовах саюзных рэспублік за подпісамі старшыні і сакратара Прэзідыму Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 41. Сесіі Совета Саюза і Совета Нацыянальнасцей пачынаюцца і заканчваюцца адначасова.

Артыкул 42. Совет Саюза абірае старшыню Совета Саюза і двух яго намеснікаў.

Артыкул 43. Совет Нацыянальнасцей абірае старшыню Совета Нацыянальнасцей і двух яго намеснікаў.

Артыкул 44. Старшыні Совета Саюза і Совета Нацыянальнасцей кіруюць пасяджэннямі адпаведных палат і загадваюць іх ўнутраным распарадкам.

Артыкул 45. Сумесныя пасяджэнні абодвух палат Вярхоўнага Совета СССР вядуць па чарзе старшыні Совета Саюза і Совета Нацыянальнасцей.

Артыкул 46. Сесіі Вярхоўнага Совета СССР склікаюцца Прэзідымам Вярхоўнага Совета СССР два разы ў год.

Нечарговыя сесіі склікаюцца Прэзідымам Вярхоўнага Совета СССР па яго погляду ці па патрабаванню адной з саюзных рэспублік.

Артыкул 47. У выпадку рознагалосся паміж Советам Саюза і Советам Нацыянальнасцей пытанне перадаецца на вырашэнне камісіі, па ўзгадненню ўтворанай на парытэтных пачатках. Калі камісія па ўзгадненню не прыходзіць да згоднага рашэння, або калі яе рашэнне не задавальняе адну з палат, пытанне разглядаецца другі раз у палатах. Пры адсутнасці згоднага рашэння лвух палатах, Прэзідым Вярхоўнага Совета СССР распускае Вярхоўны Совет СССР і назначае новыя выбары.

Артыкул 48. Вярхоўны Совет СССР абірае на

сумесным паседжаніі абодвух палат Прэзідым Вярхоўнага Совета СССР у складзе: старшыні Прэзідыму Вярхоўнага Совета СССР, адзінацца і яго намеснікаў, сакратара Прэзідыму і 24 членаў Прэзідыму.

Прэзідым Вярхоўнага Совета СССР падсправаў задачны Вярхоўнаму Совету СССР ва ўсёй сваёй дзейнасці.

Артыкул 49. Прэзідым Вярхоўнага Совета СССР:

- а) склікае сесіі Вярхоўнага Совета СССР;
- б) дае тлумачэнне дзейнічаючых законаў СССР, выдае ўказы;
- в) распускае Вярхоўны Совет СССР на падставе 47 артыкула Канстытуцыі СССР і назначае новыя выбары;
- г) праводзіць усенароднае апытацце (рэферэндум) па сваёй ініцыятыве або па патрабаванню адной з саюзных рэспублік;
- д) адмяняе пастановы і распараджэнні Совета Народных Камісараў СССР і Советаў Народных Камісараў саюзных рэспублік у выпадку, калі яны не адпавядаюць закону;
- е) у перыяд паміж сесіямі Вярхоўнага Совета СССР вызваляе ад пасады і прызначае асобных Народных Камісараў СССР па прадстаўленню старшыні Совета Народных Камісараў СССР з наступным унісеннем на зацверджанне Вярхоўнага Совета СССР;
- ж) узнагароджвае ордэнамі і надае ганаровыя званні СССР;
- з) ажыццяўляе права памілавання;
- і) назначае і змяняе вышэйшае камандаванне ўзброёных сіл СССР;
- к) у перыяд паміж сесіямі Вярхоўнага Совета СССР абвяшчае становішча вайны ў выпадку ваяннага нападу на СССР, або ў выпадку неабходнасці выканання міжнародных дагаворных абавязацельстваў па ўзаемнай абароне ад агрэсіі;
- л) абвяшчае агульную і частковую мабілізацыю;
- м) ратыфікуе міжнародныя даговоры;

н) назначае і адклікае паўнамоцных прадстаўнікоў СССР у замежных дзяржавах;

о) прымае верыцельныя і адзыўныя граматы акредытаваных пры ім дыпламатычных прадстаўнікоў замежных дзяржаў.

Артыкул 50. Совет Саюза і Совет Нацыянальнасцей абраюць мандатныя камісіі, якія правяраюць паўнамоцтвы дэпутатаў кожнай палаты.

Па прадстаўленню мандатнай камісіі палаты рашаюць або прызнаць паўнамоцтвы, або касіраваць выбары асобных дэпутатаў.

Артыкул 51. Вярхоўны Совет СССР назначае, калі ён палічыць неабходным, следчыя і рэвізійныя камісіі па любому пытанню.

Усе ўстановы і службовыя асобы абавязаны выконваць патрабаванні гэтых камісій і прадстаўляць ім неабходныя матэрыялы і дакументы.

Артыкул 52. Дэпутат Вярхоўнага Совета СССР не можа быць прыцягнут да судовай адказнасці або арыштаваны без згоды Вярхоўнага Совета СССР, а ў перыяд, калі няма сесіі Вярхоўнага Совета СССР,—без згоды Прэзідыму Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 53. Па сканчэнні паўнамоцтваў або пасля датэрміновага распуску Вярхоўнага Совета СССР, Прэзідым Вярхоўнага Совета СССР захоўвае свае паўнамоцтвы аж да ўтворэння новаабраным Вярхоўным Советам СССР новага Прэзідыму Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 54. Па сканчэнні паўнамоцтваў або ў выпадку датэрміновага распуску Вярхоўнага Совета СССР Прэзідым Вярхоўнага Совета СССР назначае новыя выбары ў тэрмін не больш двух месяцаў з дня сканчэння паўнамоцтваў або распуску Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 55. Новаабраны Вярхоўны Совет СССР склікаецца Прэзідымам Вярхоўнага Совета СССР ранейшага складу не пазней, як праз месяц паоля выбараў.

Артыкул 56. Вярхоўны Совет СССР утварае на сумесnym паседжанні абодвух палат урад СССР—Совет Народных Камісараў СССР.

РАЗДАЛЕ

IV

Вышэйшыя органы дзяржаўнай улады Саюзных Рэспублік

Артыкул 57. Вышэйшим органам дзяржаўнай улады Саюзной рэспублікі з'яўляецца Вярхоўны Совет Саюзной рэспублікі.

Артыкул 58. Вярхоўны Совет Саюзной рэспуб-

лікі абраеца грамадзянамі рэспублікі тэрмінам на чатыры гады.

Нормы прадстаўніцтва ўстанаўляюцца Канстытуцыямі саюзных рэспублік.

Артыкул 59. Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі з'яўляецца адзіным законадаўчым органам рэспублікі.

Артыкул 60. Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі:

а) прымае Канстытуцыю рэспублікі і ўносіць у яе змены ў адпаведнасці з артыкулам 16 Канстытуцыі СССР;

б) зацвярджае Канстытуцыі аўтаномных рэспублік, якія знаходзяцца ў яе складзе, і вызначае граніцы іх тэрыторый;

в) зацвярджае народна-гаспадарчы план і бюджет рэспублікі;

г) карыстаецца правам амністы і памілавання грамадзян, асуджаных судовымі органамі Саюзнай рэспублікі

Артыкул 61. Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі абірае Прэзідыйум Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі ў складзе: старшыні Прэзідыйума Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі, яго намеснікаў, сакратара Прэзідыйума і членаў Прэзідыйума Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі.

Паўнамоцтвы Прэзідыйума Вярхоўнага Совета Саюзнай рэспублікі вызначаюцца Канстытуцыяй Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 62. Для вядзення паседжанняў Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі абірае свайго старшыню і яго намеснікаў.

Артыкул 63. Вярхоўны Совет Саюзнай рэспублікі ўтварае Ўрад Саюзнай рэспублікі—Совет Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі.

V

Органы дзяржаўнага кіравання Саюза Савецкіх Соцывалістычных Рэспублік

Артыкул 64. Вышэйшим выкананым і распарадчым органам дзяржаўнай улады Саюза Савецкіх Соцывалістычных Рэспублік з'яўляецца Совет Народных Камісараў СССР.

Артыкул 65. Совет Народных Камісараў СССР адказны перад Вярхоўным Советам СССР і яму падсправаздачны, а ў перыяд паміж сесіямі Вярхоўнага Совета—перад Прэзідыйумам Вярхоўнага Совета СССР, якому падсправаздачны.

Артыкул 66. Совет Народных Камісараў СССР выдае пастановы і распараджэнні на аснове і ў выкананне дзейнічаючых законаў і правярае выкананне.

Артыкул 67. Пастановы і распараджэнні Совета Народных Камісараў СССР абавязковы да выканання на ўсёй тэрыторыі СССР.

Артыкул 68. Совет Народных Камісараў СССР:

- а) яднае і накіроўвае работу агульнасаюзных і саюзна-рэспубліканскіх Народных Камісарыятаў СССР і іншых падпарадкованых яму гаспадарчых і культурных устаноў;

- б) прымае меры па ажыццяўленню народна-гаспадарчага плана, дзяржаўнага бюджета і ўмацаванию крэдытна-грошавай сістэмы;

- в) прымае меры па забяспечанню грамадскага парадку, абароне інтарэсаў дзяржавы і аховы правоў грамадзян;

- г) ажыццяўляе агульнае кіраўніцтва ў галіне зносін з замежнымі дзяржавамі;

- д) вызначае штогадовыя кантынгенты грамадзян, якія падлягаюць прызыву на сапраўдную вайсковую службу, кіруе агульным будаўніцтвам узброенных сіл краіны;

- е) утварае, у выпадку неабходнасці, спецыяльныя камітэты і галоўныя кіраўніцтвы пры Совеце Народных Камісараў СССР па справах гаспадарчага, культурнага і абароннага будаўніцтва.

Артыкул 69. Совет Народных Камісараў СССР мае права па галінах кіравання і гаспадаркі, аднесеных да кампетэнцыі СССР, прыпыняць пастановы і распараджэнні Совета Народных Камісараў Саюзных рэспублік і адмяняць загады і інструкцыі Народных Камісараў СССР.

Артыкул 70. Совет Народных Камісараў СССР утвараецца Вярхоўным Советам СССР у складзе:

Старшыні Совета Народных Камісараў СССР;

Намеснікаў старшыні Совета Народных Камісараў СССР;

Старшыні Дзяржаўнай планавай камісіі СССР;

Старшыні Камісіі совецкага кантролю; Народных Камісараў СССР;

Старшыні Камітэта заготовак;

Старшыні Камітэта па справах ма- стацтваў;

Старшыні Камітэта па справах вышэй-

шай школы.

Артыкул 71. Урад СССР або Народны Камісар СССР, да якіх звернута запытанне дэпутата Вярхоўнага Совета СССР, абавязаны не больш як у трохдзённы тэрмін даць вусны або пісьмовы адказ у адпаведнай палаце.

Артыкул 72. Народныя Камісары СССР кіруюць галінамі дзяржаўнага кіравання, якія ўваходзяць у кампетэнцыю СССР.

Артыкул 73. Народныя Камісары СССР выдаюць у межах кампетэнцыі адпаведных Народных Камісарыятаў загады і інструкцыі на падставе і ў выкананне дзейнічаючых законаў, а таксама пастановы і распараджэння Совета Народных Камісараў СССР і правяраюць іх выкананне.

Артыкул 74. Народныя Камісарыяты СССР з'яўляюцца або агульнасаюзнымі або саюзна-рэспубліканскімі.

Артыкул 75. Агульнасаюзныя Народныя Камісарыяты кіруюць даручанай ім галіной дзяржаўнага кіравання на ўсёй тэрыторыі СССР або непасрэдна або праз органы, якія імі назначаюцца.

Артыкул 76. Саюзна-рэспубліканскія Народныя Камісарыяты кіруюць даручанай ім галіной дзяржаўнага кіравання, як правіла, праз аднайменныя Народныя Камісарыяты саюзных рэспублік і кіруюць непасрэдна толькі пэўнай абмежаванай

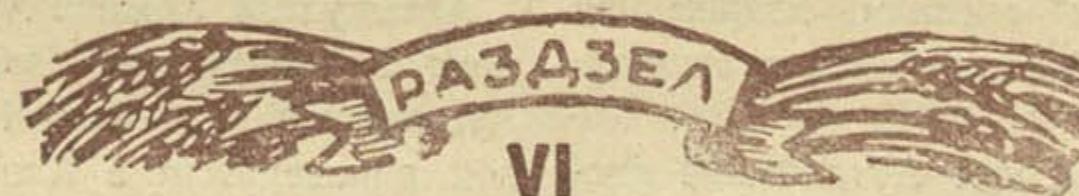
колькасцю прадпрыемстваў па спісу, які зацвярджаецца Прэзідымам Вярхоўнага Совета СССР.

Артыкул 77. Да агульнасаюзных Народных Камісарыятаў адносяцца Народныя Камісарыяты:

Абароны;
Замежных спраў;
Замежнага гандлю;
Шляхоў зносін;
Сувязі;
Воднага транспорта;
Цяжкай прамысловасці;
Абароннай прамысловасці.

Артыкул 78. Да саюзна-рэспубліканскіх Народных Камісарыятаў адносяцца Народныя Камісарыяты:

Харчовай прамысловасці;
Лёгкай прамысловасці;
Лясной прамысловасці;
Земляробства;
Зернавых і жывёлагадоўчых соўгасаў;
Фінансаў;
Унутранага гандлю;
Унутраных спраў;
Юстыцыі;
Аховы здароўя.

Органы дзяржаўнага кіравання Саюзных Рэспублік

Артыкул 79. Вышэйшим выкананічым і распарадчым органам дзяржаўнай улады Саюзной рэспублікі з'яўляецца Совет Народных Камісараў Саюзной рэспублікі.

Артыкул 80. Совет Народных Камісараў Саюзной рэспублікі адказны перад Вярхоўным Советам Саюзной рэспублікі і яму падсправаздачны, а ў перыяд паміж сесіямі Вярхоўнага Совета Саюзной рэспублікі—перад Прэзідымам Вярхоўнага Совета Саюзной рэспублікі, якому падсправаздачны.

Артыкул 81. Совет Народных Камісараў Саюзной рэспублікі выдае пастановы і распараджэнні на аснове і ў выкананне дзейнічаючых законаў СССР і Саюзной рэспублікі, пастановы і распараджэння Совета Народных Камісараў СССР і правярае іх выкананне.

Артыкул 82. Совет Народных Камісараў Саюзной рэспублікі мае права прыпыніць пастановы і

распараджэнні Совета Народных Камісараў аўтапномных рэспублік і адміністратыўні і распараджэнні выкананічых камітэтаў советаў дэпутатаў працоўных краёў, абласцей і аўтаномных абласцей.

Артыкул 83. Совет Народных Камісараў Саюзной рэспублікі ўтвараецца Вярхоўным Советам Саюзной рэспублікі ў складзе:

Старшыні Совета Народных Камісараў Саюзной рэспублікі;

Намеснікі старшыні;
Старшыні Дзяржаўнай планавай камісіі;
Народных камісараў:

Харчовай прамысловасці;
Лёгкай прамысловасці;
Лясной прамысловасці;
Земляробства;
Зернавых і жывёлагадоўчых соўгасаў;
Фінансаў;
Унутранага гандлю;

Унутрамых спраў;
Юстыцы;
Аховы здароўя;
Асветы;
Мясцовай прамысловасці;
Комунальнай гаспадаркі;
Соцыяльнага забяспечання;
Упаўнаважанага Камітэта загатовак;
Начальніка Кіраўніцтва па спраўах
мастацтваў;
Упаўнаважаных агульнасаюзных Народ-
ных Камісарыятаў.

Артыкул 84. Народныя Камісары Саюзнай рэспублікі кіруюць талінамі дзяржаўнага кіравання, якія ўваходзяць у кампетэнцыю Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 85. Народныя Камісары Саюзнай рэспублікі выдаюць у межах кампетэнцыі адпаведных

Народных Камісарыятаў загады і інструкцыі на падставе і ў выкананне законаў СССР і Саюзнай рэспублікі, пастановы і распараджэнні Совета Народных Камісараў СССР і Саюзнай рэспублікі, загадаў і інструкцый саюзна-рэспубліканскіх Народных Камісарыятаў СССР.

Артыкул 86. Народныя Камісарыяты Саюзнай рэспублікі з'яўляюцца саюзна-рэспубліканскімі або рэспубліканскімі.

Артыкул 87. Саюзна-рэспубліканскія Народныя Камісарыяты кіруюць даручанай ім галіной дзяржаўнага кіравання, падпарадкуючыся як Совету Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі, так і адпаведнаму саюзна-рэспубліканскому Народнаму Камісарыяту СССР.

Артыкул 88. Рэспубліканскія Народныя Камісарыяты кіруюць даручанай ім галіной дзяржаўнага кіравання, падпарадкуючыся непасрэдна Совету Народных Камісараў Саюзнай рэспублікі.

РАЗДЗЕЛ VII

Вышэйшыя органы дзяржаўнай улады аўтаномных Совецкіх Соцыялістычных Рэспублік

Артыкул 89. Вышэйшым органам дзяржаўнай улады Аўтаномнай рэспублікі з'яўляецца Вярхоўны Совет АССР.

Артыкул 90. Вярхоўны Совет Аўтаномнай рэспублікі абіраецца грамадзянамі рэспублікі тэрмінам на чатыры гады па нормах прадстаўніцтва, якія ўстанаўляюцца Канстытуцыяй Аўтаномнай рэспублікі.

Артыкул 91. Вярхоўны Совет Аўтаномнай рэспублікі з'яўляецца адзіным законадаўчым органам АССР.

Артыкул 92. Кожная Аўтаномная рэспубліка мае сваю Канстытуцыю, якая ўлічае асаблівасці Аўтаномнай рэспублікі і якая пабудавана ў поўнай адпаведнасці з Канстытуцыяй Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 93. Вярхоўны Совет Аўтаномнай рэспублікі абірае Прэзідый Вярхоўнага Совета Аўтаномнай рэспублікі і ўтварае Совет Народных Камісараў Аўтаномнай рэспублікі, згодна сваёй Канстытуцыі.

РАЗДЗЕЛ VIII

Мясцовыя органы дзяржаўнай улады

Артыкул 94. Органамі дзяржаўнай улады ў краях, абласцях, аўтаномных абласцях, акругах, раёнах, гарадах, сёлах (станіцах, вёсках, хутарах, кішлаках, аулах) з'яўляюцца Советы дэпутатаў працоўных.

Артыкул 95. Краявыя, абласныя, аўтаномных абласцей, акруговыя, раённыя, гарадскія, сельскія (станіц, вёсак, хутароў, кішлакоў, аулаў) Советы

дэпутатаў працоўных абіраюцца адпаведна працоўнымі края, вобласці, аўтаномнай вобласці, акругі, раёна, горада, сяла тэрмінам на два гады.

Артыкул 96. Нормы прадстаўніцтва ў Советы дэпутатаў працоўных вызначаюцца Канстытуцыямі саюзных рэспублік.

Артыкул 97. Советы дэпутатаў працоўных кіруюць дзейнасцю падпарадкованых ім органаў кі-

равання, забяспечваюць ахову дзяржаўнага падаку, выкананне законаў і ахову правоў грамадзян, кіруюць мясцовым гаспадарчым і культурным будаўніцтвам, устанаўляюць мясцовы бюджет.

Артыкул 98. Советы дэпутатаў працоўных прымаюць рашэнні і даюць распараджэнні ў межах правоў, якія ім належаць па законах СССР і Саюзнай рэспублікі.

Артыкул 99. Выканаўчымі і распарадчымі органамі краявых, абласных, аўтаномных абласцей, акруговых, раённых, гарадскіх і сельскіх Советаў дэпутатаў працоўных з'яўляюцца выканаўчыя

камітэты, якія абіраюцца імі ў складзе: старшыні, яго намеснікаў, сакратара і членаў.

Артыкул 100. Выканаўчым і распарадчым органам сельскіх Советаў дэпутатаў працоўных у невялікіх паселішчах, у адпаведнасці з Канстытуцыямі саюзных рэспублік, з'яўляюцца старшыня, яго намеснік і сакратар, якія абіраюцца імі.

Артыкул 101. Выканаўчыя органы Советаў дэпутатаў працоўных непасрэдна падсправаздачныя як Совету дэпутатаў працоўных, якіх іх абраў, так і выканаўчаму органу вышэйстаячага Совета дэпутатаў працоўных.

РАЗДІЛ IX

Суд і пракуратура

Артыкул 102. Правасуддзе ў СССР ажыццяўляецца Вярхоўным Судом СССР, Вярхоўнымі Судамі саюзных рэспублік, краявымі і абласнымі судамі, судамі аўтаномных рэспублік і аўтаномных абласцей, акруговыми судамі, спецыяльнымі судамі СССР, якія ствараюцца па пастанове Вярхоўнага Совета СССР, народнымі судамі.

Артыкул 103. Разгляд спраў ва ўсіх судах ажыццяўляецца з удзелам народных засядацеляў, апрача выпадкаў, спецыяльна прадугледжаных законам.

Артыкул 104. Вярхоўны Суд СССР з'яўляецца вышэйшим судовым органам. На Вярхоўны Суд СССР ускладаецца нагляд за судовай дзейнасцю ўсіх судовых органаў СССР і саюзных рэспублік.

Артыкул 105. Вярхоўны Суд СССР і спецыяльныя суды СССР абіраюцца Вярхоўным Советам СССР тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 106. Вярхоўныя Суды саюзных рэспублік абіраюцца Вярхоўнымі Советамі саюзных рэспублік тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 107. Вярхоўныя Суды аўтаномных рэспублік абіраюцца Вярхоўнымі Советамі аўтаномных рэспублік тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 108. Краявыя і абласныя суды, суды аўтаномных абласцей, акруговыя суды абіраюцца краявымі, абласнымі або акруговымі Советамі дэпутатаў працоўных або Советамі дэпутатаў працоўных аўтаномных абласцей тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 109. Народныя суды абіраюцца грамадзянамі раёна на аснове ўсеагульнага, прамога і роўнага выбарчага права пры тайным галасаванні—тэрмінам на трох гады.

Артыкул 110. Судавядзенне праводзіцца на мове саюзной або аўтаномнай рэспублікі або аўтаномнай вобласці з забяспечаннем для асоб, якія не ўладаюць гэтай мовай, поўнага азнямлення з матэрыяламі справы праз перакладчыка, а таксама права выступаць на судзе на роднай мове.

Артыкул 111. Разгляд спраў ва ўсіх судах СССР адкрыты, паколькі законам не прадугледжаны выключэнні, з забяспечаннем абвінавачваму права на абарону.

Артыкул 112. Суддзі незалежны і падпарадкуюцца толькі закону.

Артыкул 113. Вышэйшы нагляд за дакладным выкананнем законаў ўсімі Народнымі Камісарамі і падпарадкованымі ім установамі, роўным чынам, як плаособнымі службовымі асобамі, а таксама грамадзянамі СССР ускладаецца на Прокурора СССР.

Артыкул 114. Прокурор СССР прызначаецца Вярхоўным Советам СССР тэрмінам на сем гадоў.

Артыкул 115. Рэспубліканскія, краявыя, абласныя пракуроры, а таксама пракуроры аўтаномных рэспублік і аўтаномных абласцей прызначаюцца Прокурорам СССР тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 116. Акруговыя, раённыя і гарадскія пракуроры прызначаюцца пракурорамі саюзных рэспублік з зацверджання Прокурора СССР тэрмінам на пяць гадоў.

Артыкул 117. Органы пракуратуры ажыццяўляюць свае функцыі незалежна ад якіх-бы то ні было мясцовых органаў і падпарадкуюцца толькі Прокурору СССР.

РАЗДЕЛ

X

Асноўныя права і абавязкі грамадзян

Артыкул 118. Грамадзяне СССР маюць права на працу, гэта значыць права на атрыманне гарантаванай работы з аплатай іх працы ў адпаведнасці з яе колькасцю і якасцю.

Права на працу забяспечваецца соцыялістычнай арганізацыяй народнай гаспадаркі, няўхільным ростам вытворчых сіл совецкага грамадства, устаненнем магчымасці гаспадарчых крызісаў і ліквідацыяй, беспрацоўя.

Артыкул 119. Грамадзяне СССР маюць права на адпачынак.

Права на адпачынак забяспечваецца скарачэннем рабочага дня для пераважнай большасці рабочых да 7 гадзін, устанаўленнем штогадовых водпускаў рабочым і служачым з захаваннем заробтнай платы, прадастаўленнем для абслугоўвання працоўных шырокай сеткі санаторыяў, дамоў адпачынку, клубаў.

Артыкул 120. Грамадзяне СССР маюць права на матэрыяльнае забяспечанне ў старасці, а таксама— у выпадку хваробы і страты працаздольнасці.

Гэтае права забяспечваецца шырокім развіццём соцыяльнага страхавання рабочых і служачых за кошт дзяржавы, бясплатнай медыцынскай дапамогай працоўным, прадастаўленнем у карыстанне працоўным шырокай сеткі курортав.

Артыкул 121. Грамадзяне СССР маюць права на асвету.

Гэтае права забяспечваецца ўсеагульна-абавязковай пачатковай асветай, бясплатнасцю асветы, уключаючы вышэйшую асвету, сістэмай дзяржаўных стыпендыяў пераважнай большасці навучаючыхся у вышэйшай школе, навучаннем у школах на роднай мове, арганізацыяй на заводах, у соўгасах, машыннатарактарных станцыях і калгасах бясплатнага вытворчага, тэхнічнага і агранамічнага навучання працоўных.

Артыкул 122. Жанчыне ў СССР прадастаўляюцца роўныя права з мужчынай ва ўсіх галінах гаспадарчага, дзяржаўнага, культурнага і грамадска-палітычнага жыцця.

Магчымасць ажыццяўлення гэтых правоў жанчын забяспечваецца прадастаўленнем жанчыне роўнага з мужчынай права на працу, аплату працы, адпачынок, соцыяльнае страхаванне і асвету, дзяр-

жаўнай аховай інтэрэсаў маці і дзіцяці, прадастаўленнем жанчыне пры цяжарнасці водпускаў з захаваннем утрымання, шырокай сеткай радзільных дамоў, дзіцячых ясляў і садоў.

Артыкул 123. Роўнапраёу грамадзян СССР, незалежна ад іх нацыянальнасці і расы, ва ўсіх галінах гаспадарчага, дзяржаўнага, культурнага і грамадска-палітычнага жыцця з'яўляецца непарушным законам.

Якое-б то ні было прамое або ўскоснае абмежаванне правоў або, наадварот, устанаўленне прыхильных або ўскосных пераваг грамадзян у залежнасці ад іх расавай і нацыянальнай прыналежнасці, таксама як усякая пропаведź расавай або нацыянальнай выключнасці, або нянявісці і пагарды— карающа законам.

Артыкул 124. У мэтах забяспечання за грамадзянамі свабоды сумлення царква ў СССР адзелена ад дзяржавы і школа ад царквы. Свабода правіць рэлігійныя культуры і свабода антырэлігійнай пропаганды прызнаецца за ўсімі грамадзянамі.

Артыкул 125. У адпаведнасці з інтэрэсамі працоўных і ў мэтах умацавання соцыялістычнага ладу грамадзянам СССР гарантуюцца законам:

- свабода слова,
- свабода друку,
- свабода сходаў і мітынгаў,
- свабода вулічных шэствіяў і дэманстрацый.

Гэтыя права грамадзян забяспечваюцца прадастаўленнем працоўным і іх арганізацыям друкарняй, запасаў паперы, грамадскіх будынкаў, вуліц, сродкаў сувязі і іншых матэрыяльных умоў, неабходных для іх ажыццяўлення.

Артыкул 126. У адпаведнасці з інтэрэсамі працоўных і ў мэтах развіцця арганізацыйнай самадзейнасці і палітычнай актыўнасці народных мас грамадзянам СССР забяспечваецца права аб'яднання ў грамадскія арганізацыі: прафесіянальныя саюзы, кааператыўныя аўяднанні, арганізацыі моладзі, спартыўныя і абаронныя арганізацыі, культурныя, тэхнічныя і навуковыя таварысты, а найбольш актыўныя і свядомыя грамадзяне з радоў рабочага класа і іншых слаёў працоўных яднаюцца за Ўсесаюзную Комуністычную партію (боль-

шэвікоў), якая з'яўляецца перадавым атрадам працоўных у іх барацьбе за ўмацаванне і развіццё соцыялістычнага ладу і якая з'яўляецца кірующим ядром усіх арганізацый працоўных, якія грамадскіх, так і дзяржаўных.

Артыкул 127. Грамадзянам СССР забяспечваецца недатыкальнасць асобы. Ніхто не можа быць арыштаваны інакш як па пастанове суда або з санкцыі прокурора.

Артыкул 128. Недатыкальнасць жылля грамадзян і тайна перапіскі ахоўваюцца законам.

Артыкул 129. СССР прадстаўляе права прытулку замежным грамадзянам, якія праследуюцца за абарону інтарэсаў працоўных, або навуковую дзейнасць, або нацыянальна-вызваленчую барацьбу.

Артыкул 130. Кожны грамадзянін СССР абавязан выконваць Канстытуцыю Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік, выконваць законы, захоўваць дысцыпліну працы, сумленна адносіцца да

грамадскага абавязку, паважаць правілы соціялістычнага агульнусумеснага жыцця.

Артыкул 131. Кожны грамадзянін СССР абавязан берагчы і ўмацоўваць грамадскую, соцыялістичную ўласнасць, як свяшченню і недатыкальную аснову савецкага ладу, як крыніцу багацця і магутнасці радзімы, як крыніцу заможнага і культурнага жыцця ўсіх працоўных.

Асобы, якія пасягаюць на грамадскую, соцыялістичную ўласнасць, з'яўляюцца ворагамі народу.

Артыкул 132. Усеагульны вайсковы абавязак з'яўляецца законам.

Вайсковая служба ў Рабоча-Сялянскай Чырвонай Арміі прадстаўляе пачэсны абавязак грамадзян СССР.

Артыкул 133. Абарона бацькаўшчыны ёсьць свяшчэнны абавязак кожнага грамадзяніна СССР. Здрада радзіме: парушэнне прысягі, пераход на бок ворага, нанясенне шкоды ваеннай магутнасці дзяржавы, шпіянаж—караюцца па ўсёй строгасці закона, як самае цяжкае злачынства.

XI

Выбарчая сістэма

Артыкул 134. Выбары дэпутатаў ва усе Советы дэпутатаў працоўных: Вярхоўны Совет СССР, Вярхоўныя Советы саюзных рэспублік, краявыя і абласныя Советы дэпутатаў працоўных, Вярхоўныя Советы аўтаномных рэспублік, Советы дэпутатаў працоўных аўтаномных абласцей, акруговыя, раённыя, гарадскія і сельскія (станцы, вёскі, хутара, кішлака, аула) Советы дэпутатаў працоўных,—праводзяцца выбаршчыкамі на аснове ўсеагульнага, роўнага і прамогавыбарчага права прытайным галасаванні.

Артыкул 135. Выбары дэпутатаў з'яўляюцца ўсеагульнымі: усе грамадзяніне СССР, дасягнуўшыя 18 год, незалежна ад расавай і нацыянальнай прыналежнасці, веравызнання, асветнага цэнзу, аседласці, соцыяльнага пахэджання, маёмастнага становішча і мінулай дзейнасці, маюць права ўдзельнічаць у выбарах дэпутатаў і быць абранымі, за выключэннем страціўших розум і засоб,

асуджаных судом з пазбаўленнем выбарчых прав.

Артыкул 136. Выбары дэпутатаў з'яўляюцца роўнімі: кожны грамадзянін мае адзін голас; усе грамадзяне ўдзельнічаюць у выбарах на роўных падставах.

Артыкул 137. Жанчыны карыстаюцца правамі абираць і быць абранымі роўна з мужчынамі.

Артыкул 138. Грамадзяне, якія знаходзяцца ў рэдах Чырвонай арміі, карыстаюцца правамі абираць і быць абранымі роўна з усімі грамадзянамі.

Артыкул 139. Выбары дэпутатаў з'яўляюцца прымымі: выбары ва ўсе Советы дэпутатаў працоўных, пачынаючы ад сельскага і гарадскога Совета дэпутатаў працоўных аж да Вярхоўнага Совета СССР, праводзяцца грамадзянамі непасрэдна шляхам прымых выбараў.

Артыкул 140. Галасаванне пры выборах дэпутатаў з'яўляецца тайным.

Артыкул 141. Кандыдаты пры выборах выстаўляюцца па выбарчых акругах.

Права выстаўлення кандыдатаў забяспечваецца за грамадскімі арганізацыямі і таварыствамі працоўных: комуністычнымі партыйнымі арганізацыямі, прафесіональнымі саюзамі, кааператывамі, арганізацыямі моладзі, культурнымі таварыствамі.

Артыкул 142. Кожны дэпутат абавязан рабіць справаздачу перад выбаршчыкамі аб сваёй работе і аб работе Совета дэпутатаў працоўных і можа быць у любы час адкліканы па рашэнню большасці выбаршчыкаў ва ўстаноўленым законам парадку.

РАЗДЗЕЛ XII

Герб, сцяг, стаўціца

Артыкул 143. Дзяржаўны герб Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік складаецца з сярпа і молата на зямной кулі, выяўленай у праменях сонца і абкружанай калоссамі, з надпісам на мовах саюзных рэспублік: «Пролетары ўсіх краін, злучайтесь!» На версе герба ёсьць пяціканцовая зорка.

Артыкул 144. Дзяржаўны сцяг Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік складаецца з чырвонага палотніща, з выяўленнем на яго верхнім кутку калі дрэўка залатых сярпа і молата і над імі чырвонай пяціканцовой зоркі, абкружанай златой каймой. Адносіны шырыні да даўжыні—1 : 2.

Артыкул 145. Сталаці Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік з'яўляецца горад Масква.

РАЗДЗЕЛ XIII

Парадак змены Канстытуцыі

Артыкул 146. Змена Канстытуцыі СССР робіцца толькі па рашэнню Вярхоўнага Совета СССР, прынятаму большасцю не менш $\frac{2}{3}$ галасоў у кожнай з яго палат.

Прэзідым Надзвычайнага VIII З'езда Советаў Саюза Савецкіх Соцыялістычных Рэспублік

Н. АЙТАКОЎ
І. АКУЛАЎ
А. АНДРЭЎ
Ю. АХУН БАБАЕЎ
В. БЛЮХЕР
С. БУДЗЕННЫ
К. ВАРАШЫЛАЎ
Н. ЕЖОЎ
А. ЖДАНАЎ
Л. КАГАНОВІЧ

М. КАЛІНІН
А. КІСЕЛЁЎ
С. КАСІОР
М. ЛІТВІНАЎ
П. ЛЮБЧЭНКА
А. МІКАЯН
В. МОЛАТАЎ
Г. МУСАБЕКАЎ
Г. ОРДЖАНІКІДЗЕ
Г. ПЕТРОЎСКІ

П. ПОСТЫШЭЎ
А. РАХІМБАЕЎ
Я. РУДЗУТАК
І. СТАЛІН
Д. СУЛІМАЎ
Н. ХРУШЧОЎ
А. ЧЭРВЯКОЎ
В. ЧУБАР
Н. ШВЕРНІК
Р. ЭЙХЕ

Масква, Кремль,
5 снежня 1936 г.

Дзякую роднаму СТАЛІНУ за Канстытуцыю шчаслівага жыцца

Даклад таварыша Сталіна аб праекце новай Канстытуцыі я слухала па радыё, прачытала гэты даклад і ў газеце. І ўсё-ж хочаша чытаць і вывучаць яго яшчэ і яшчэ раз.

Здаецца зусім простыя слова, але мудры! Наш вялікі правадыр і бацька таварыш Сталін разгарнуў перад усім светам гісторыю нашай барацьбы і перамог за соцыялізм. Як радасна было слухаць яго слова аб tym, што мы пад кірауніцтвам партыі Леніна—Сталіна, пад непасрэдным кірауніцтвам таварыша Сталіна ўжо ўступілі ў першую фазу комунізма. Як радасна адчуваць, што ты поўнапраўная грамадзянка самай шчаслівой краіны ў свеце!

Слухаючы даклад таварыша Сталіна я яшчэ раз прадумала сваё жыццё. Я чыгуначніца. Стаканаўскай работай дабілася ўзнагароджання значком „Ударніка Сталінскага закліку“. Я работаю па-стаканаўску і па-стаканаўску зарабляю.

У мяне—6 дзяцей, амаль усе вучачца Старши сын Нікалай у Маскоўскім геолагічным інстытуце, дачка Тамара—у Бабруйскім дашкольным тэхнікуме, малодшыя—Елена, Валя і сын Владзімір—у сярэдняй школе.

І ў мяне калісьці ў дзяцінстве была цяга да вучобы. Але ў той час гэта заставалася толькі марай. Я прымушана была зарабатваць на хлеб, а вучоба была недаступнай. Не так даўно я была яшчэ хатній работніцай. Потым атрымала магчымасць стаць самастойнай работніцай чыгуначніцай. Ні ў былой царскай Расіі, ні зараз у капиталістычных краінах працоўная жанчына не можа нават марыць праатрыманне работы.

Я не толькі чыгуначніца, я прымаю непасрэдны ўдзел у кірауніцтве дзяржавай. Словы Владзіміра Ільіча Леніна,—што кожная кухарка павінна ўмець кіраваць дзяржавай, ужо даўно ператварыліся ў рээльнае жыццё.

Працоўныя Бабруйшчыны абразі мянэ дэлегатам на XII нац-

звычайны з'езд Советаў Беларусі. Надзвычайны VIII Усесаюзны з'езд Советаў і з'езд Беларусі з'явіўся бліскучай дэманстрацыяй сталінскай дружбы народаў СССР.

Асабліва радасна адчуваць, што БССР, арганізатарам якой з'яўляецца наш мудры Сталін, стала перадавой Совецкай рэспублікай.

Вясёлае і радаснае стала наша жыццё, якое так бліскуча адлюстравана сталінскай Канстытуцыяй.

Дзякую табе, вялікі, мудры Сталін за гэта цудоўнае жыццё!

Мы, совецкія грамадзянкі, поўнасцю апраўдаем тыя абавязкі і права, якія дае нам сталінская Канстытуцыя.

Чэмаданава:

Станцыя Бярэзіна.

* * *

Шчаслівейшым днём майго маладога жыцця—быў дзень, калі я была на XII надзвычайнym з'ездзе Советаў Беларусі. Я ніколі не думала, што для мяне выпадзе такое шчасце сядзець у адным зале разам з нашымі любімымі кіраунікамі, разам з выдатнымі людзьмі нашай ордэнаноснай Беларусі.

Я толькі тав. Чарвякоў назваў дарагое імя вялікага генія чалавечства, тварца новай Канстытуцыі таварыша Сталіна—уся зала доўга гримела воплескамі шчаслівых людзей. У гэты час я моцна хвалявалася, таму што я першы раз прысутнічала на такім урачыстым пасядженні і разам з гэтым я адчуваала вялікую радасць за сваё цудоўную краіну, за сваё шчаслівую маладосць.

У час перапынку т. Чарвякоў паказаў нам пісьмо, вышытае на шоўку для любімага правадыра народаў таварыша Сталіна і сундук, дзе будзе захоўвацца гэтае пісьмо. У гэтай выдатнай мастацкай работе так яскрава аллюстравана любоў і адданасць усіх працоўных совецкай Беларусі.

Яшчэ больш шчаслівым днём—быў дзень 25 лістапада, калі мы

усе з нецярплівасцю чакалі адчынення VIII Надзвычайнага Усесаюзнага з'езда Советаў. У гэты дзень я адчуваала небывалую радасць. Вось уключылі Маскву. Калі тав. Калінін прадаставіў слова таварышу Сталіну, віхорам узарваліся воплескі ў зале Крэмлёўскага палаца. Аплодыравалі і мы ў рэпрадуктара.

У гэты час уся краіна аплодыравала свайму правадыру, выказваючы сваю моц, сваю адданасць да свайго Сталіна.

Кожнае слова вялікага Сталіна, такое простае і зразумелае, закранала глыбіню души кожнага чалавека.

Буржуазныя крытыкі памыліліся ў сваім апрадзялении, што СССР не з'яўляецца дзяржавай, што гэта толькі геаграфічнае разуменне і што наша Канстытуцыя не можа быць сапраўднай.

Сталінская Канстытуцыя адлюстроўвае ўсё заваяванае правоўнымі нашай дзяржавы. Сталінская Канстытуцыя—ёсць яркі светач для ўсіх працоўных капіталістычных краін.

Сталінская Канстытуцыя гэта шчаслівая сапраўднасць і светлая будучыня ўсіх народаў, насяляючых вялікі неабсяжны Совецкі Саюз.

Нам, моладзі, таксама, як і ўсім працоўным Совецкага Саюза, сталінская Канстытуцыя дала права на гарантаваны заробак, права на адпачынак і адукацию. І гэта права ў нас ніхто не адыме.

Я працую на фабрыцы пяць год. Вучуся ў партшколе, дзе зараз вывучаем даклад таварыша Сталіна. Скончыла курсы планериста на „выдатна“. Зараз думаю паступіць на курсы пілотаў без адрыву ад вытворчасці. Гэта мара стане сапраўднасцю, бо нам, моладзі, адчынена шырокая магчымасць да вышынъ навукі. За ўсё мы выказываем нашаму любімаму Сталіну сваю сардечную падзяку.

Рахіль Чарнякова.

Бабруйск, швейная ф-ка імя Дзержынскага.

Жонкі інжынерна-тэхнічных работнікаў менскай гарадской электрастанцы № 1 арганізавалі вывучэнне даклада таварыша Сталіна на VIII З'ездзе Советаў. На ЗДЫМКУ: старшыня совета жонак інжынерна-тэхнічных работнікаў тав. Пекелес Дора Еўсееўна сумесна з актывам абмяркоўвае мэтады і план работы совета па вывучэнню даклада таварыша Сталіна.

Фото Равіча (БСФ).

НАС НАТХНЯЕ ДАКЛАД ПРАВАДЫРА

20 работніц—стаханавак фабрыкі „Комунарка“ сабраліся на кватэры ў стаханаўкі т. Перчык, каб абмеркаваць даклад вялікага Сталіна на Надзвычайнім VIII з'ездзе Советаў СССР.

Як толькі скончылі чытку даклада, адна за адной загаварылі работніцы фабрыкі пра сваё цяперашніе жыццё, параўноўваючы яго з мінулым. Яны фактамі даказалі, што тое, што запісана ў сталінскай Канстытуцыі, ёсьць сапраўдная рэальнаясць. Аб ранейшым жудасным жыцці на капіталістычнай фабрыцы успаміналі старыя работніцы стаханаўкі Гольдрэй, Сідарэнка.

Тав. Перчык прыводзіла прыклады, як працавала яна ў капіталіста Гаркавага па 12-14 гадзін у суткі. А т. Сідарэнка дадала:

— А ці-ж мелі мы тады адпачынак? Вось цяпер для нас адчынены ўсе курорты, санаторыі, нам дапамагаюць выхоўваць дзяцей. Сталінская Канстытуцыя—гэта лістэрка, якое адбі-

вае ўсё заваяванае пад кіраўніцтвам т. Сталіна.

— Мы самі з'яўляемся сведкамі таго,—кажа стаханаўка Прэсман,—якія змены ўтварыліся ў нашай гаспадарцы з 1924 года. Мы да фабрыкі працавалі ў працкалетыве „Прагрэс“. Гэты калектыў быў арганізаваны для барацьбы з беспрацоўем, якое тады яшчэ было ў нашай краіне. Мы працавалі па 6 месяцаў, а потым на наша месца прымалі другіх беспрацоўных.

А цяпер? Цяпер мы працуем у новай, пабудаванай па апошніму слову тэхнікі, фабрыцы. Мы ўпэўнены ў заўтрашнім дні, не байміся беспрацоўя. Наадварот, у нас не хапае яшчэ рабочых. Наша фабрыка з кожным годам ўсё больш механізуецца, ўсё больш расце прадуктынасць працы.

Аб праве на асвету, аб роўнаўправі жанчын, на вопыце ўласнага жыцця расказвае работніца Шумская:

— Я раней да рэвалюцыі была непісьменная. Ці-ж мог тады рабочы марыць аб вучобе? Цяпер я вучуся і буду працягваць вучобу, каб стаць чалавекам упаўне пісьменным, культурным.

Мы бачым, якімі клопатамі абкружыла наша партыя і асабіста таварыш Сталін працоўную жанчыну. Раней, калі нараджаліся дзеці, яны нараджаліся на гора, на няшчасце. Цяпер яны нараджаюцца на радасць, на шчасце. Шматсямейным аказваюць дапамогу. Чулымі адносінамі абкружуюць нас. Своечасова рамантуюць нашы кватэры.

Позна разыходзіся работніцы ў гэты вечар. Ва ўсіх засталіся глыбокія ўражанні аб дакладзе правадыра, лепшага друга працоўнага чалавецтва таварыша Сталіна.

Разыходзіліся бадзёрыя, каб назаўтра пачаць працаўцаў яшчэ лепш і даць яшчэ больш працукцыі соцыялістычнай радзіме. Менск.

Е. Эпштэйн.

Шчасце працаваць у совецкай краіне

Я маладая—мне дзевятынацца год. Жыву я ў квітнёючай краіне соцыялізма, дзе люді не ведаюць пакут беспрацоўя, дзе ўсе жывуць шчасліва. Вырасла я на граніцы і ведаю, у якіх жудасных умовах жывуць рабочыя і сяляне там, за рубяжом. Там голад, беспрацоўе. Там моладзь не мае перспектывы, яна не мае права на працу, на асвету, на адпачынак.

Зусім іншае ў нас. Толькі было-б жаданне—можаш быць кім ты захочаш, можаш вучыцца, дзе пажадаеш. У нашай краіне людзі ацэнываюцца па адносінах да працы. За адданую працу людзі ў нашай краіне ўзнагароджаюцца ордэнамі, становіцца знатнымі людзьмі, іх абкружаюць клопатамі і ўвагай.

Узяць к прыкладу мяне. За выдатную работу па троццы ільну мяне ўзнагародзілі ордэнам „Знак почета“. Што асаблівага я зрабіла? Здаецца, нічога. Я добра трапала лён, вытропвала па 120 кг. валакна за рабочы дзень, гэта звычайная справа. Калі я трапала лён, я не думала, што раблю што-небудзь асаблівае, я проста чесна працавала. Маю скромную працу ўрад ацаніў і ўзнагародзіў мяне ордэнам. Гэтай ўзнагародай я вельмі ганаруся, я вельмі ўдзячна нашай партыі і ўраду за шчасліве юнацтва, і ўвагу, якой я абкружана. Я буду вучыцца, буду працаваць яшчэ лепш.

У 1936 г. я скончыла курсы помкамбайнераў, скончыла іх на выдатна. Сезон ужо працавала на камбайне. Нормы перавыконвала, замест 80 га ўбірала па 132—135 га. Цяпер я вучуся на курсах камбайнераў. Авалодваю складанейшай машынай, і ўвесень 1937 г. буду ўжо працаваць камбайнераам, буду працаваць толькі на выдатна.

Дазвольце-ж мне яшчэ раз падзякаўаць вялікага Сталіна за шчасліве юнацтва, за ўвагу, за клопаты, якімі мы абкружаны.

Ордэнапоска
Каця Мандрукевіч

дэлегат XII Надзвычайнага з'езда
Советаў ордэнаносці Беларусі
Калгас „Звязда“
Заслаўскага раёна.

ЗА СВАЮ РАДЗІМУ АДДАМ ЖЫЦЦЁ!

Я хачу перадаць усім работнікам і калгаснікам нашай ордэнаноснай Беларусі прывітанне ад нашай шчаслівой жаночай моладзі. У нашай краіне жанчына свабодна, роўнапраўна з мужчынай. Многа жа чын працуюць на адказнай работе, многія аддана і чесна працуюць на карысць нашай соцыялістычнай радзімы. Усё гэта таму, што наша комуністычная партыя, асабіста таварыш Сталін, наш урад клапоцяцца аб жанчынах, дапамагаюць іх выхоўваць.

Мяне таксама выхавала совецкая ўлада, партыя. У калгас я ўступіла, калі мне было 13 год. Бацькі мае ўсё жыццё работалі на кулака. Бацька памёр ад ненасільнай работы, а матка падарвала сваё здароўе і цяпер хворая. Дрэнна нам раней жылося.

У калгасе я чесна працу, мяне ў 1935 г. калгаснікі абрали адказнай па ільну. Спачатку мяне гэта палохала, але нічога, з работай справілася.

У 1936 г. я скончыла курсы трактарыстаў. Вучылася на „выдатна“. Атрымала званне трак-

тарыста I катэгорыі. І працавала не дрэнна. У 1936 г. я выпрацавала на трактар 595 га пры плане ў 400 га, на ільноцерабленні замест 50, я давала 87 га.

Я аўладала машынай. Добра ведаю яе За работу прэміравана Наркамземам і МТС.

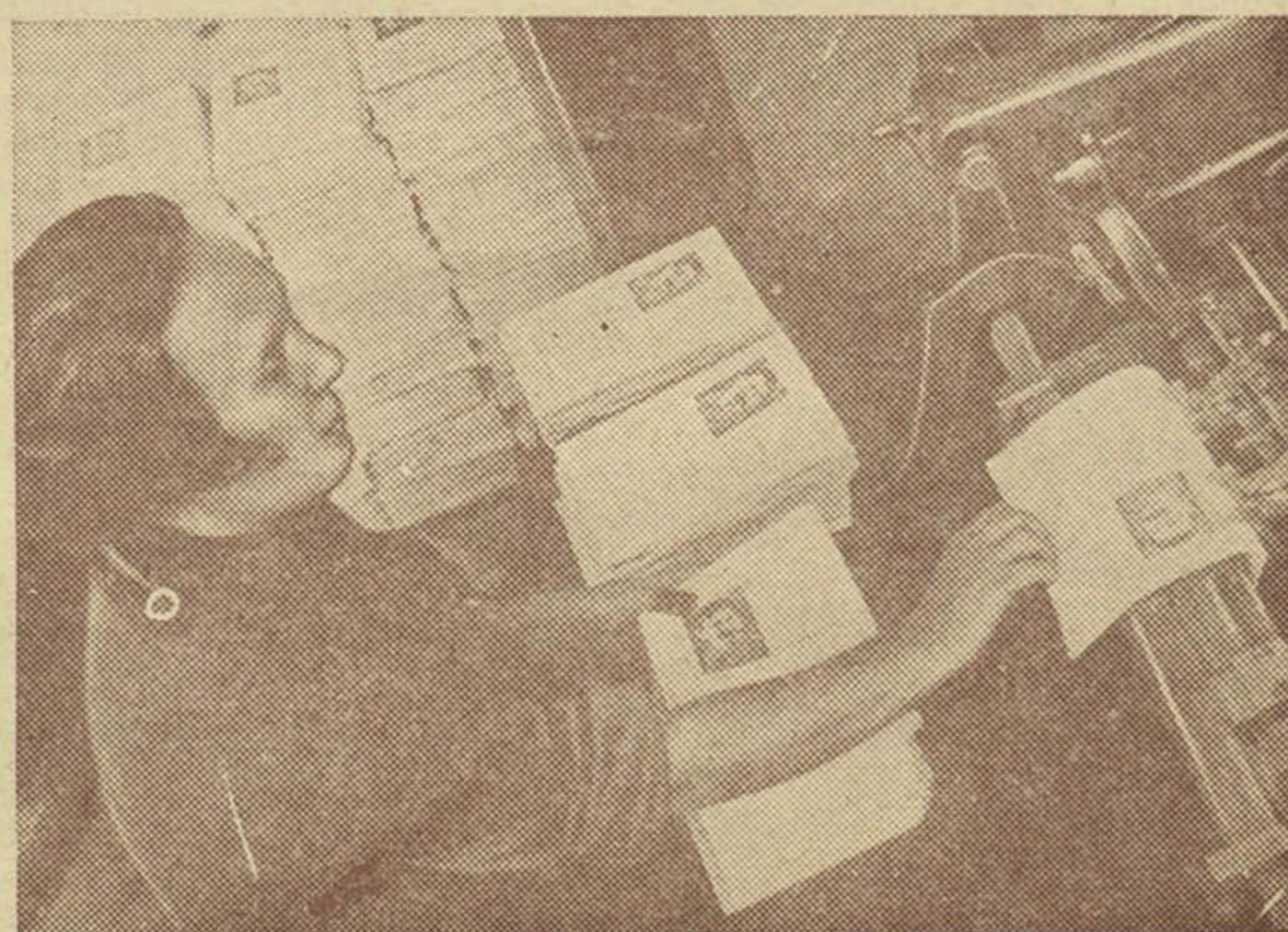
Цяпер я вучуся на курсах брыгадзіраў трактарных брыгад. Думаю, што і тут не падкачаю, што буду не апошнім брыгадзірам.

Я была дэлегатам Надзвычайнага Усебеларускага з'езда Саветаў. Гэта вялікае шчасце. Падумаць толькі,—я дачка спрадвечнага батрака, якога ў вёсцы не лічылі за чалавека,—разам з лепшымі людзьмі народа зацвярджала сталінскую Канстытуцыю—асноўны закон нашай соцыялістычнай бацькаўшчыны.

Цяжка словамі перадаць маю радасць. Сэрца маё напоўнена адданасцю да комуністычнай партыі, да ўрада. Толькі ў совецкай краіне магчыма тоё, што хто быў нічым, той стане ўсім! За сваю радзіму аддам жыццё!

Таня Гіндзіна.

Крычаўская МТС.

400 тысяч экземпляраў кніжкі з дакладамі таварыша Сталіна па Надзвычайному VIII Усесаюзным З'ездзе Советаў аб праекце Канстытуцыі Саюза ССР выдана на беларускай мове. На здымку: брашурука 2 выдання кнігі з дакладамі таварыша Сталіна.

Фото Равіча (БСФ).

"Бабы"

(Працяг *)

Непрыкметна ў завірусе і Кастрычнік надышоў. Арганізаўся совет у нас, старшыней выбралі старога Антонава, сакратаром Дзюкова, ён да вайны сядзельцам быў у манапольцы і мала прыкметны чалавек. На гітары іграў і прычэсваўся добра, пад папа, валасы насіў даўгія. У совеце ўсе—багаці. Усцюгоу з Ігнатам бунтуюць. Усцюгоу-жа сам у совет меціў, ну не падтрималі яго, мала народу ішло за ім, баяліся смеласці яго. Пётр гэты, прыяцель яго, таксама да багатых перамятнуўся, за іх гаворыць. Прайшоў некаторы час—Ігната забілі, потым яшчэ адзін дэзертыр працуў. І вось мію падлогу я, а дзвёры у краму не зачыненія былі, і чую, Антонаў гаворыць: „Два зубы выбілі, цяпер трэці трэба“. „Вось як?“—думаю, ды ноччу да Нікіты. Ён мне гаворыць:

„Гэта я без цябе ведаю, а калі ты надумала з намі ісці, дык сачы за імі, а да мяне не бегай. Калі пра што даведаешся, перадавай Сцепанідзе-бабыльцы. Я на час скрыюся“.

І вось, дарагі ты мой таварыш, пайшла я ў справу. Прыйнелаася, быццам ічога не разумею, стала з гаспадаром ласкаўшайшо. Ён у той час моцна выпіваць пачаў, а хадзіў гогалём; яны ўсе тады са святам былі. Пытаю я свайго-та: „Што-ж гэта робіцца?“ Ён, зразумела, тлумачыць прости: грабеж, а грабежнікаў біць трэба, як ваўкоў. І пахваліўся:

„Двух ухайдакалі і астатнім тое самае будзе“. Я пытаю:

„А Зуева, дэзертыра, таксама забілі?“

„Можа, — кажа, — утапілі. — А сам ашчэрый зубы і пагражаете: — Вось яшчэ сцерву Сцепаніду дрэйны канец чакае“.

Я—да яе, да Сцяпаніхі, а яна ічога, пасмейваецца:

„Дзякую,—кажа,—я ўжо сама бачу, што яны мяне любіць перасталі!“

Ад яе забегла я да Несцеравых, кажу дзядзьку Ягору:

„Вось якія справы!“

Ён раіць мне:

„Ты-б у гэтыя справы не савалася!“

А я ўжо не магу! Была там сям'я Макеевых, стary ды дзве дачкі ад розных жонак, старшая — салдатка, а малодшая — дзяўчына яшчэ; людзі бедныя, стary багамольны такі, а салдатка — ткачыха выдатная, у тры фарбы ткала ўзоры і сама пражу фарбавала; злая баба, аднак мяне яна менш другіх травіла. У яе вечарынкі бывалі, накшталт — бабскі клуб; разы два яна і мяне клікала. Вось і пайшла я да яе ад суму схавацца. Застала там баб — усе бядняцкія жонкі ды удовы. І прарвала мяне:

„Бабы,—кажу,—а большэвікі-ж сапрауднай прауды хочуць: Ігната за прауду і забілі, дый дэзертыра Зуева. Няужо,—кажу, вайна нічаму не навучыла вас і не бачыце вы, хто ад яе багацейшы робіцца?“

І ведаеш, таварыш, не хвалися, не сама за сябе гавару, а пасля ад людзей чула: уда-
лося мне расказаць жанчынам усе іх жыццё так, што плакалі. Гэта я і цяпер заўсёды ўмею, таму што наскрозь ведаю ўсё і гавару практична. А стary Макееву на печы ляжаў, слухаў да раницой-жа ўсе мае прамовы Антонаву і перадаў. Вечарам гаспадар краму зачыніў, паклі-
каў мяне ў пакой, а там і Антонаў і зяцёк яго, і яшчэ двое іхніх, і Макееву таксама тут. Ён мяне і выкрыў ва ўсім; прости сказаў: яна, бачыш, не толькі вас, і бога хаяла. Гэта ён хлу-
сіў, я тады пра бога не думала, а як усе: і ў царкву хадзіла, і дома малілася. Нахлусіў, стary чорт! Пачалі яны мяне судзіць, запалохваць, выпытваць, гаспадар мой угаварвае іх: „Яна—дурная, ёй што ні скажы—усяму верыць. Не чапайце яе, я сам павучу“. Павучыў. Пяцёра сутак на падлозе валилася, не толькі ўстаць не магла, а рукой-нагой паварушыць сілы не было. Думала, і не устану. Аднак—бачыш усталі! Сутак-праз троє ўладыка і выхавальнік мой паехаў у воласць, і вось чую я ўначы—стучаць у акно. Рашила—прышлі забіць. А гэта Ягор Несцераў.

„Жыва,—кажа,—збірайся!“

Вышла я на вуліцу, сані паркай запрэжаны, у санях—Сцепаніда; пытаецца:

„Ці жыв?“

А я і гаварыць не магу адрадасці, што ёсьць людзі, паклапа-
ціліся пра мяне!

Гучна чмыхнуўшы носам, яна часта з'міргала, вочы ў яе дзіўна ўспыхнулі, я чакаў—заплача, але яна засміялася вельмі басавіта і неяк па-дзіцячы.

„Прывезлі яны мяне ў горад, пачалі дапытваць, ды лячыць, ды карміць,—у жыцці май ніколі не забуду, як песцілі мяне, прости, як самую любімую! Народ усё сур'ёзны, тут і Усцюгаў, і Ліза, і яшчэ рабочы адзін, Васіль Пятровіч, смешны такі. Ну... усяго не скажаш, а прости: да родных я папала! Дзядзька Ягор дзівіцца: „Я—кажа,—не верыў ёй, лічыў за шпіёнку ад іх“. Жыла я ў горадзе месяцы чатыры, ужо пачалася грамадзянская, за советы, пайшоў кулак вайной на нас, і была гэта ў нашых месцах накшталт байкі: і страшна, а весела! Блытаніна вялікая была, так што і зразумець цяжка: хто за каго? Нікіта вучыць мяне:

„Круціся асцярожна, таварыш Анфіса, трымай вуха востра!“

Навучыў мяне таму-сяму, святлей у галаве зрабілася, і я ўжо па ўсяму павету шмыгаю: дзе на мітынгах бабам прамовы кажу, дзе разведку вяду. Тут ужо мне цяжка расказаць, многа было усяго; перад вачыма-та, як рэчка цячэ. Папрацавала, хвала табе, госпадзі!“

Словы хвалы богу прывялі яе ў замышанне, пачырванець яна не магла—і без таго твар яе быў чырвоны, нібы цэгla,— але яна ўспляснула рукамі, засміялася, вінавата ўсклікнуўшы:

„Фу ты, бацюхна! Вось і ага-
варылася! Прывычка, таварыш! Словы гэтыя—скарлупа. А сваіх не пахваліш, яны самі сябе спрайвай хваляць. Ну, добра.. Так, мілы, папрацавала ў ахвотку. Ягор Несцяраў сабраў атрадзец, дзесяткі тры, схадзіў у сяло для наказання,—там, бачыш, гаспадарку іхнью разарылі, Івана-та укокалі, мабыць, працуў, сцепа-

нідзіну хатку спалілі. Аўдоцю Макееву забілі, а сястрыцу яе, Танюшу, згвалтавалі—яна і па гэты дзень дурненъкай ходзіць. Ягор суд наладзіў на плошчы. Нікіта Усцюгоў прамову гаварыў, народ аднагалосна асудзіў Антонава, гаспадара майго, ды яшчэ дваіх: Зотава, мельніка, і папа. Застрэлілі іх. Дзюкаў уцёк, урадніка ў перастрэлцы забілі, а старому Макееву і бараду, і валасты на галаве абрыві начыста і—хадзі, гуляй! Усё было страшна, а як вывелі Макеева-та на вуліцу брытага—не паверыш: такі смешны ён стаў, што рагаталі ўсе да ўпаду, да слёз, і ўвесь страх прапаў у смеху! Гэта Нікіта жарт выдумаў. Ох, разумны быў мужык! Пасадзілі яго старшынёй сельсовета, Лізу сакратаром, я таксама ў справу ўвайшла, усё з бабамі вазілася. Тут яны ўсе ўжо верылі мне: „З багатага дома дарэмна на бедную старану не ўстанеш”—гавораць! „Эх,—кажу,—прыяцелькі! Ды вы-ж самі ведалі, што я ў багатым-та доме сабакай служыла!“ „А не, служы!“—смияюца. Ну добра. Прыйкладна месяца праз два прышлося нам уцякаць: белая прышлі, і—многавата іх! Ягор са сваімі ў лес пайшоў, у яго дзесяткаў пяток людзей было, мог-бы сабраць больш, ды вінтовак не было. Мяне і Сцепаніду пакінулі ў сяле: назірайце, ды не паказвайцеся! Сцяпаха, адчайная галава, там хавалася, а я прыткнулася вярсты за тры на пасецы. Жывем. Па начах Сцяпаха прыйходзіць, адзін раз вінтоўку схавала, прынесла, мне і гаворыць:

„Ведаеш, Дзюкаў з белымі, любоўнічак мой, і я яму хачу адпомсіць, сволачы! Ен там узятачкі збірае, палохаючи людзей, і ўжо з-за яго языка двое паярпелі, заарыштаваны“.

„Прападзеш!—кажу.

„Неяк сойдзе!“

І сайшло! Таксама смешны быў выпадак. Сяжу я неяк увечары на пасецы, шыю нешта, паглядаю скроў дрэвы на дарогу ў сяло і бачу: быццам Сцепаніда ідзе, а з ёй мужчына ў белай шапцы, белай кашулі, ідуць не па дарозе, а бокам, кустамі, там спекка была на лекавую крыніцу. Не спадабалася мне гэта прагулка. Хоць і лічылася Сцепаніда свядомай, ды ўжо надта жадная, была на ўсякае балаўство. А яна ўсё бліжэй, тут ужо

я падумала: „А ці не бегчы мне ў лес?“ Раптам бачу: нахіліўся белы, а яна—вярхом на спіну яму, ногі свае падпахі яму сунула, галаву ў зямлю прыціснула, крычыць: „Анфіс!“ Баба яна здравая, спрытная была! Бяжу я да яе, сама задыхаюся ад страху, барахтаецца белы-та, вось-вось скіне яе з сябе! Падбегла, супакоіла яго па патыліцы. Сцепаніда рэвальвер вынула з кішэні ў яго.

„Вядзі,—кажа,—яго да Ягора, ён там спатрэбіцца“.

А гэта Дзюкаў і быў! Ну, завалаклі мы яго на пасеку, ачуваўся ён там, Сцепаніда гаворыць:

„Страляць ведаеш як? Рэвальвера з рук не выпускай, так і вядзі. Я,—кажа,—тут застануся, а ты не приходзь і скажы, каб мне каго-небудзь прыслалі, спраша ў мяне ёсць“.

Добра, павяла я Дзюкаў; да Ягора далёка было, каля дваццаці вёрст, а за вёрст пяць—хутар стараверскі, там таксама насы сядзелі. Ідзе Дзюкаў спераду мяне, плечы трасуцца, плача, угаварвае: „Адпусці!“ Падарункі абяцаў. Сорамна яму, зразумела, што бабы ў палон узялі, і бацца таксама! „Ідзі,—загадваю.—і не пікні, а то застрэлю!“ Смяяліся насы над ім, ды нада мной, а ён сядзіць на пенчуку, трасеца ўвесь, твару на ім мяне, маленькі, мізэрны, нават глядзець шкада было. Сутак праз двое Сцепаніда заманіла на пасеку яшчэ белага. Прывялі яго да нас тыя двое, якіх паслалі да яе і кажуць: „Ну, гэтая рызыкоўна баба прапала, лічыце“.

Так і выйшла: пасеку разарылі, а ад Сцепаніды—ні касцей, ні воласа, так і невядома, што з ёй зрабілі. А палонны яе аказаўся карысны: расказаў нам, што праз троє сутак белая горад браць будуць і што да іх вялікая сіла падыходзіць. Не схлусіў. Рушыліся мы ў горад, На Каме, на беразе, бойка была невялікая, як быццам і непатрэбная, ды ўжо вельмі раззлаваўся дзядзька Ягор. Семярых наших забілі. Горад белая ўзялі, зразумела, іх было, бадай, сотні паўтары, а абаронцаў—чалавек сорак. Пастралялі адзін у другога здалёку, і пайшлі насы ў лес. Так, дарагі таварыш, года паўтара, бадай, і круціліся мы накшталт карасёў ў сетцы: куды ні паткніся—белая, а бывала, што і чырвоныя бялелі, было

і так, што белая перабягалі да нас. Так. За гарамі ідзе вялікая грамадзянская, Калчака б'юць, а мы—сваю вядзем, і канца ёй не бачым. Як пажар лясны: у адным месцы патухне, у другім—успыхне. Перакінуліся нават у Асінскі павет, там беднаты многа, усё рагожкі ды вяроўкі ўюць. Дзядзька Ягор прыхворваць пачаў—конь памяў яго, ды паранены быў нагу. Падгорадам Осай захвацілі яго белая; ён, учэцвярых, на конны наткнуўся, дваіх забілі, яшчэ яго паранілі. Чацверты—гімназіст пермскі, прыбег у горад, дзе Ліза са мной была. Лізавета паслала мяне паглядзець, ці нельга як выратаваць дзядзьку. Белая на рацэ стаялі, вярстах у трох, каля прыстаня. Прышла я, а Ягор вісіць на дрэве, напалавіну голы, увесь у крыві з галавы да ног, нібы з яго скура кавалкамі сарвана—страшны! І кісці на правай руцэ няма. Пытаюся нейкага рагожніка:

„За што казнілі?“

„Большэвічок, —кажа,—са-праудны большэвічок; яны яго тут мучылі-мучылі, а ён іх—крые! Давялі яго да непрытомнасці, бадай, нават мёртвага і вешалі“.

Ну, тут звар'яцела я крыху. Шкада таварыша! Ля прыстані народ быў, я і кажу:

„Як-жа вам, сабакі, не сорамна? Вас-бы, —кажу,—вешаць трэба, бессардэчны вы народ!“

Нядоўга пакрычала: аднялі мяне да начальства. Нейкі сівенкі, ліхаманкавы, ці што, трасеца ўвесь, скамандаваў: „Шампалаам!“ Дзесяткі два атрымала, і з тыдзені—ні сесці, ні на спіну легчы. Добра, што цела ў мяне такое: чым б'юць мацней, тым яно паўней. Накшталт фізкультуры. Так, таварыш, бою адведала не менш наравістага каня; скура ў мяне так змята-парвана, што сама дзіўлюся, як гэта ўсю кроў маю не выпусцілі? А нічога, жыву—не вохаю!

Ну, што-ж далей? Першы час пасля нашай перамогі не лягчэй стала, а быццам неяк сумна. Блізкія таварышы—хто пербиты, хто разбрываўся па розных месцах па справах: Ліза ў Еўропе наехала вучыцца яшчэ Свярдлоўска не Засталася я як быццам—Народ у нас, у сельскіх новы, асцярожны, ведаюць у нашым жыцці ведаюць, —гэта па-на-

Пра іх адзін хлопец, сухотны,—
ён памёр гады два таму на-
зад,—частушку склаў:

Селі улады на вышцы,
Разважаюць па-наслышцы:
Мы тутэйши сельсовет,
Напляваць нам на ўесь свет.
Улада на мясцах была ў той
час. Потым новая эканамічная
пачалася. Прыстроілі мяне ў со-
гас, ды не ўдаўся ён, развялося
но вое кулачко, разрабавала.
Была зіму вартайшай у школе,—
ну, якая я вартайшы? Нас-
тайшчак-старэнкі, задзіра, хво-
ры, дзяцей не любіць. Пачала
падзёна працаваць, і бачу:
усё, як быццам, назад пайшло,
пад гару, у болота. Бабы звя-
рэюць, нічога ведаць не хочуць,
апрача сваіх кутоў. Бядая мая—
слаба я разбіраюся ў тэорыі. Со-
рамна гэта мне, а вучыцца часу
няма! Дый чалавек я ўжо вельмі
практычны, не ведаю, як пісанне
да сапраўднага жыцця прымя-
ніць, да нашага быту, сирит-
насці ў мяне няма. Адно ведаю:
ад гэтых сваіх куткоў — усе
нашы спрэчкі і нелады, і дзі-
касць наша, і бескарыснасць
жыцця. Ведаю, што першая
справа — быт трэба перабудаваць
і пачынаць гэту знізу, з баб, таму,
што быт на бабскай сіле трываец-
ца, на яе крыві — поце. А яе пера-
будуеш, калі кожная баба ўсваю-
гаспадарку ўпражана, пісьмен-
ных — мала, вучыцца — няма калі.

Заваявалі бабскае жыццё гар-
шчкі — плошкі, дзецы ды бялізна...
Пачала я ўгаварваць баб пральню
грамадскую будаваць, каб не
кожная сцірала, а дзве-тры, па
чарзе, на ўсіх. Не вышла нічога.
Сорам перашкодзіў: бялізна ва
ўсіх пазаношана, ды і дрэнная;
калі сама сабе сцірае — ні дзірак,
ні гразі нікто не бачыць, а ў
грамадской пральні кожная будзе
ведаць пра ўсіх. Яны, зразумела,
не гаварылі гэтага, я сама зда-
гадвалася, а яны правалілі мяне
на пытанні з мылам: а як-же
мыла лічыць? У адной дзесяць
штук бялізы, а ў другой — ча-
тыры, а мыла як?

Потым некаторыя призналіся:
мыла — глупства, а вось сораму
не абярэшся! Будзем багацей-
шымі, зробім і пральню, і лазні
агульныя, і пякарню. Суцешылі:
будзем багацейшыя! „Эх, бабы,—
кажу,—ад багацця нашага і гі-
нем... „Ну, усё-такі справы
ідуць памаленьку, непісьмен-
насць ліквідуем; „Сялянку“ суме-
сна чытаем, вельмі дапамагае
нам „Сялянская газета“. Вось
яна — так! Яна — прыяцель! Нам,
таварыш дарагі, акушэрскі пункт
патрэбны, яслі трэба, нам свіран
Антонавых трэба пад бабскі
клуб, — свіран, — добры, з бярвен-
няў, другі год пусты стаіць“.

Яна пачала лічыць, што ёй
трэба, загінаючы пальцы на
руках, — пальцаў нехваціла. Тады,

пастукаючы кулаком па стале,
яна пачала лічыць зноў:

„Раз, два...“

І, налічыўши трынаццаць неаб-
ходнасцей, раззлавалася, нават
два разы штурхнула мяне ў бок,
кажучы:

„Мала вы, таварыш, звяртаеце
увагі на баб, а сказана-ж вам:
без жанчыны соцыялізма не па-
будаваць. Бебеля-та забылі?
А Ленін што сказаў? А Сталін
што вам загадаў? Не вызва-
лішы бабу ад дробязей, дзяр-
жавай кіраваць не навучыш яе!
А ў нас і ўком і райком сядзяць,
як мядведзі ў бярлозе, і хоць
бей — не паварухнунца! Толькі
слоў у іх: „Не адны вы на
свеце!“ А справа-то, бач, тава-
рыш, яснее яснага: калі кожная
баба калі свайго гаршчка капу-
сты будзе круціцца, чаго дасяг-
нем? То-та! Трэба вызваляць нас
ад конскай работы. Час нам
патрэбна даць вольны. Я вось
сюды трэці раз прышла, палічи:
уперад — назад сто дваццаць
вёрст, а за трэ разы — трыста
шэсцьдзесят. Жарты! Гэта зна-
чыць — поўмесяца на прагулку
пайшло. Ну добра! Выгавары-
лася я ўся, да-пуста. Спаць
пайду. А ты мне ўкомцаў на-
сягай, а то ў губком пайду. Эх,
хутчэй-бы залічылі мяне ў пар-
тую, ужо так-бы я іх устрэ-
валі!“

Работніцы, жонкі рабочых, жалгасніцы, працоўныя аднаасобніцы!

ЧЫТАЙЦЕ І РАСПАЎСЮДЖВАЙЦЕ СВОЙ ЖУРНАЛ

„Работніца і жалгасніца Беларусі“

ВЫДАННЕ ЦК КП(б)Б

ЖУРНАЛ ВЫХОДЗІЦЬ ДВА РАЗЫ Ў МЕСЯЦ

ПАДПІСНАЯ ЦАНА:

На 12 месцаў — 4 руб. 80 кап.

6 " — 2 " 40 "

На 3 месцы — 1 руб. 20 кап.

1 " — 40 "

Падпіска прымеца канторай выдавецтва „Звязда“ Менск. Совецкая 63,
Саюздрукам, усімі паштовымі аддзяленнямі і лістаносцамі

Адказны рэдактар М. І. ВОЛГІНА

Адрас рэдакцыі: Менск, Дом друку, 3-ці паверх, пакой 60. Тэл. 24-118.

Сталіна. № 1300. Тыраж 7.850.
ў набор 13/XII—36 г. Задпісана да друку 27/XII—36 г.

Уп. Галоўліта №Ш—5488.

У нумары 21/2 арк. 120.140 друк. знакаў.